

34. Isusova smrt i ukop (19,28-42)

Nakon stavljanja u odnos majke i sina, Ivanov Isus može izreći svoje zadnje riječi s križa: *Dovršeno je i predati svoj Duh Ocu i svoga Duha zajednici vjernika koju ostavlja iza sebe (19,30).*

19,28-29: *Žedan sam.*

Ove riječi govore o realnosti onoga što je Isus proživljavao – njegova fizička iscrpljenost nakon cjelonoćnog ispitivanja, nošenja križa i muka koje je pretrpio bila je stvarna, snage su mu bile na izmaku.

Iv i ovaj prizor opisuje naglašavajući one detalje kojima gradi svoju teologiju. Isusovu suverenost nastavlja podvlačiti isticanjem da je Isus rekao *žedan sam*. Ove riječi Isus u drugim evanđeljima ne izgovara (usp. Mk 15,36; Mt 27,48; Lk uopće ne spominje Isusovu žeđ i pijenje octa). One za Iv predstavljaju ispunjenje Ps 69,22: *u mojoj me žeđi octom napojiše*. Činjenica da ih Isus izgovara za Iv jest još jedna potvrda njegove kontrole nad situacijom i želje za ispunjenjem Pisma.

Kod Mk 15,36 spužva, natopljena octom, nataknuta je na trsku, dok se kod Iv trska u grčkom izvorniku ne spominje nego je spužva smještena na *hisop* – to je bio mali grm aromatičnog lišća (naš prijevod Iv 19,29 ipak govori o *trsci*, vjerojatno da bi se bolje podudarao s Mk 15,36 i tako manje zbunjivao čitatelje). Iv naglašava da se radilo o *hisopu* jer je prema Izl 12,22 on bio obavezan pribor pri slavljenju pashalne večere – pomoću njega se krvlju škropilo nadvratnik i dovratnike. To je za Iv još jedan detalj koji Isusa prikazuje pashalnim jaganjcem.

19,30: *Dovršeno je.*

Ove riječi podvlače da je Isusova smrt bila dio Božjeg plana koji je imao svoj vrhunac u času koji je već nastupio (13,1) i kojega je on htio do kraja ostvariti. Naime, Isus je govorio o dovršenju Očevog plana (17,4). On dobrovoljno (10,18) predaje svog Duha, koji je na njega sišao u 1,32. To je najavio u 7,37-39. Nakon uskrsnuća će o daru Duha biti više govora (20,22).

Činjenica da je nakon riječi *dovršeno je predao duh* govori da evanđelist ne smatra židovski narod krivim narod za njegovu smrt – sve spomenuto upućuje na to da su ovi događaji dio većeg zbivanja, velikog Božjeg plana otkupljenja.

Nakon što je prikovan na križ, nakon što je dao odjeću, dao majku učeniku i njega majci – što su opet slike za ono bitno što se dogodilo i što je učinio, Isus može reći da je *sve dovršeno*. Živio je ljubav do kraja – do kraja u božanskim razmjerima koji su za čovjeka nepojmljivi. Slijedeći Očevu volju, život je položio za prijatelje (10,18), dajući učenika majci i nju učeniku dao je nama

smrtnicima početke Božje ljubavi – one od koje nema veće jer u njoj pulsira Duh samog Boga – uzajamna ljubav Oca i Sina. U njoj je sve, sve je u njezinu krilu nastalo, izvan nje je ništavilo.

Isus ove trenutke proživljava u punoj svijesti. I zato, na samom koncu svog prijelaza Ocu, umjesto krika bolne ostavljenosti (Mk 15,34; Mt 27,46; usp. Ps 22,2) ili pouzdanja (Lk 23,46; usp. Ps 31,6), Isus izgovara svoj proglas: *dovršeno je!* I u trenucima najveće patnje, odvojenosti od Oca i uronjenosti u fizičke boli, prezrenosti od većine svoga naroda, Isus je i dalje Kralj Slave – on pobjeđuje svijet (16,33).

Svojom smrću Isus nije došao do ponora nego do svrhe svog bogo-ljudskog postojanja: nakon križa počinje počinak sedmog dana kada će Bog privesti punini Stvaranje (Post 2,2). Tada će Sin Čovječji biti uzet na nebo a time je otvoren put čitavoj povorci sinova Božjih jer Isus vraćajući se Ocu svakom čovjeku nudi Svetoga Duha. I po tom istom Duhu ono što se dogodilo na Golgoti čini prisutnim u svakom vremenu i prostoru u činu Euharistije: u njoj nam svakodnevno daruje svoje tijelo i svoju krv.

29,31-33: ...vidješe da je već umro...

O danu Priprave Židovi su morali zemlju pripremiti za slavljenje Pashe a to je značilo dovesti je u stanje obredne čistoće. Zbog toga je trebalo s njezinog lica ukloniti raspete tj. ubrzati nastup njihove smrti. Jedino Iv govori o lomljenju *golijeni* (*crurifragium*), postupak koji se primjenjivao ili kao kazna ili u namjeri ubrzati gušenje obješenog tj. raspetog. Radi se o lomljenju dijela noge od koljena do gležnja, što inače zovemo cjevanica (*tibia*).

Kada su došli do Isusa i vidjeli da je već umro, nije bilo potrebe lomiti mu golijeni. Pošto je Isus umro u vrijeme klanja pashalnih jaganjaca i nijedna mu kost nije slomljena – kao što Zakon propisuje za pashalnog jaganjca (Izl 12,46; Br 9,12) – na široj razini Svetog pisma, ovi detalji Isusa predstavljaju pravim Pashalnim jaganjcem. Istovremeno, činjenica da Isusu nisu slomljene golijeni može se promatrati i u svjetlu Ps 34,21 koji opisuje pravednika: *on čuva sve kosti njegove, nijedna mu se neće slomiti.*

19,34-37: ...jedan od vojnika mu kopljem probode bok i ... poteče krv i voda.

Ono što izlazi iz Isusovog boka su tekućine koje daju tj. održavaju život: krv i voda. Isusovo mrtvo tijelo sada daje, predaje ono što život znači. Probadanje Isusovog boka, do kojega je ipak došlo, Iv podsjeća na proročanstvo o probodenom Mesiji u Zah 12,10. Tamo je riječ o smrti tajanstvene osobe koja ima biti probodena u eshatološkom kontekstu kad bude pala opsada sa Jeruzalema i kad narodu bude dan ljekoviti izvor. Evanđelist je ovo proročanstvo prepoznao ispunjenim u probadanju Isusovog boka.

Na razini Evanđelja po Ivanu prizor o probadanju Isusova boka predstavlja ispunjenje redaka 7,37-39 (u kojima se govori da će iz Isusova boka poteći izvori žive vode – simbol Duha). U 1Iv 5,6-8 za Isusa se kaže da je došao u vodi i krvi, pri čemu se misli na njegovo krštenje i smrt. Prema Iv 6,53-56 krv je sastavni dio euharistije a prema 3,1-15 voda je dio krštenja. Time evanđelist ovo istjecanje iz probodenog boka povezuje s nastankom stvarnosti ovih dvaju sakramenata. Zato crkveni oci od najranijih vremena govore da je Crkva rođena iz Isusovog boka. No, interesantno je da Iv, za razliku od Pavla, nije razvijao temu Isusa kao novog Adama, što je na temelju otvaranja Isusovog boka mogao. Isusov probodeni bok spominje se i u 20,20-27, gdje postaje prigodom za Tominu vjeru.

Zbog svih ovih mogućih poveznica nije lako reći na što je Iv točno mislio, da li je nešto od ovoga imao više na pameti ili ove izraze možda treba uzeti upravo u njihovoj neodređenosti jer ih je evanđelist zamišljao tako da zauvijek trebaju označavati više stvarnosti? U svakom slučaju oni nisu puki faktografski detalji nego su važni za vjeru. Komentirajući svoje svjedočanstvo o njima, Iv kaže: *onaj koji je vidio svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete* (19,35). Slično kao i u 21,24, i ovdje imamo onoga koji *svjedoči za ono što je vidio*, to je *ljubljeni učenik* (usp. 18,15-16; 19,25-26), i drugoga koji *njegovo svjedočanstvo potvrđuje istinitim*, a to je najvjerojatnije ivanovska crkvena zajednica.

Zbog svega do sada rečenoga činjenicu da su potekle voda i krv možemo gledati iz više perspektiva. S obzirom na prošlost, one označavaju postaje Isusovog zemaljskog života – Ivanovo krštenje i smrt na križu. U tom smislu voda i krv svjedoče da je Isus Sin Božji (usp. 1Iv 5,5.9) umro ljudskom smrću, što su mnogi krivovjerci poricali. S obzirom na sadašnjost pisca evanđelja, istjecanje vode i krvi Isusovu smrt predstavlja kao izvorište spasenjskih darova krštenja i euharistije.

19,38-42: *Uzmu Isusovo tijelo i poviju ga u povoje s miomirisima...*

Crkvi u njezinim najranijim počecima od iznimne važnosti bili su tekst i predaja o Isusovom ukopu. Prije svega bila je važna veza između činjenice praznog groba i uskrsnuća. No, ubrzo je postalo važno pokazati da je Isus bio pravi čovjek, da nije bio nekakvo nebesko biće koje je imalo samo prividno tijelo nego da je živio pravim ljudskim životom u pravom ljudskom tijelu koje se nakon što je nastupila smrt trebalo sahraniti.

U sva četiri evanđelja imamo slično pripovijedanje: Josip Arimatejac traži od Pilata dopuštenje da sahrani Isusa. Iv, za razliku od ostalih evanđelista, dodaje da je Josipu pomagao Nikodem. U Mk 15,43 i Lk 23,50-51 Josip Arimatejac je predstavljen kao ugledan član Vijeća koji je iščekivao Kraljevstvo Božje. U Mt 27,57 on je bogat čovjek koji je postao Isusov učenik. Kod Iv Josip je sličniji Matejevom, ali njegov Nikodem više liči Josipu kakvim ga predstavljaju Marko

i Luka. U svakom slučaju Nikodem i Josip Arimatejac bili su članovi Vijeća i, po svojoj prilici, farizeji.

Iv ne kaže otvoreno da je Nikodem postao Isusov učenik, ali tijekom evanđelja je vidljivo kako njegova otvorenost za Isusa stalno raste: u Iv 3 privučen čudima dolazi noću kriomice i razgovara s Učiteljem, ali ne uspijeva razumjeti bitne stvari. U 7,50-52 brani Isusa u Vijeću iako zna da će se time kompromitirati. Sada zajedno s Josipom iz Arimateje javno iskazuje Isusu posljednju počast, polažući ga u grob i tako ispunja Isusovo obećanje da će, kada bude uzdignut, sve privući sebi (12,32).

Marija je Isusa unaprijed pomazala za ukop librom dragocjene nardove pomasti, a Nikodem je donio sto libara smjese smirne i aloja, koliko je bilo upotrijebljeno pri Herodovom ukopu. Isusov ukop je stoga na razini kraljevskog: sahranjen je u novi grob, obavijen povojima s miomirisima.

Iv nam bilježi da je Isus povijen u lanene povoje (*othonion*) koji se ponovno spominju pri dolasku učenika na prazan grob (20,6-7). U 11,44 Lazar je bio ovijen povojima koje Iv naziva *keiriai* (trake od odjeće). Mk u 15,46 govori o lanenom odijelu iz jednog komada (*syndon*). I povodom ovih razlika postoje pokušaji tumačenja ovih razlika u nazivima za Isusovu posmrtnu odjeću.

Tijelo Isusovo, ono što je Logos, Riječ postao (1,14) jest svetište Božje kojim se Bog daje čovjeku. To svetište nije ljudska ruka načinila, ali ga je čovjek uništio. Čovjek je digao ruku na Božje prebivalište među nama. Neprijatelji su ga stavili na križ, napojili ga octom i proboli, a on je njima dao svoju odjeću i Duha, majci je dao učenika a učeniku svoju majku. Dao je ono što je imao.

Što li će dobiti ovih dvojica koji brinu o njegovom tijelu, koji ga peru, čiste, natapaju miomirisima i ovijaju u lanene povoje da bi ga sahranili/pohranili u tamu zemlje? Odgovor naziremo u riječima kojima počinje opis događaja nakon što je Isus izdahnuo: bijaše dan *Priprave za Pashu!* Ono što se događa s tijelom Jaganjca Božjeg između njegove smrti i uskrsnuća jest priprema za pashalni hod prema konačnom, definitivnom Izlasku: kroz tamu smrti i dubine pakla u visine prema svjetlu i Ocu. Njegovo tijelo, svetište Božje predano za nas, jest nova Pasha, novi Izlazak, ne iz jedne zemlje u drugu, nego iz jednog života u drugi.

Nikodem se konačno distancirao od Vijeća i Židova. Sada s Josipom Arimatejcem, dodirujući Isusovo mrtvo tijelo, prihvaća biti nečist i stoga isključen iz slavlja židovske Pashe. Slaviti Pashu značilo je ne samo sjećati se, nego nanovo proživljavati oslobođenje, izlazak iz ropstva u slobodu. Nikodem kao vjerni Židov nikad se ne bi htio ovoga odreći. Ali, on je svoj izlazak, svoj hod u slobodu pronašao prijanjajući uz Isusa. Dodirujući Njegovo tijelo, znao je da nije ostao bez Pashe – dodirivao je zaklano pashalno janje, *Jaganjca bez mane!* On je na svoj neponovljivi način izlazio u slobodu, u novi život. Sada s Josipom Arimatejcem tiho, kao da je to najnormalnija stvar, čini ono što su razbjegli učenici bili dužni učiniti. Budući da učenici nisu izdržali strah nego su pobjegli, oni su stali na njihovo mjesto.